

DEBATING EUROPE
PROVIDING EXPERTISE

Relațiile economice dintre România și Republica Moldova: investiții, schimburi comerciale și alte lucruri bine de știut

Autor: Ciprian Ciucu

CUPRINS

I. Preambul	3
II. Relații economice interguvernamentale	3
III. Mediul de afaceri din Republica Moldova	6
IV. Investiții	12
V. Schimburi comerciale	19
VI. Concluzii și recomandări	21

I. Preambul

Pentru a-și consolida parteneriatul strategic cu Republica Moldova, România trebuie să-și continue eforturile din sfera activităților politice și culturale cu activități în zona economiei, în special în ceea ce privește schimburile comerciale și creșterea ponderii investițiilor directe. Relațiile bilaterale s-au îmbunătățit semnificativ începând cu anul 2009, după venirea la putere a partidelor proeuropene. La nivel politic și administrativ au fost semnate ca „pe bandă” nu mai puțin de 16 acorduri, memorandumuri și protocoale, toate la nivelul administrației centrale¹. La nivel cultural contactele dintre cele două state s-au dezvoltat substanțial, iar relațiile politice s-au îmbunătățit semnificativ. Pentru ca Parteneriatul Strategic să fie durabil și așezat pe baze solide este necesar ca relațiile economice dintre cele două state să se dezvolte comparabil cu cele politice și culturale. Pe lângă parteneriat strategic cu România, Republica Moldova are cel puțin la fel de mult nevoie de investitori strategici din România și din Uniunea Europeană. Aceștia pot contribui substanțial la dezvoltarea mediului de afaceri și la înscrierea țării pe o traiectorie europeană.

II. Relații economice interguvernamentale

România și Republica Moldova au semnat un acord comun de promovare și protejare a investițiilor încă din anul 1992 (București) dar acesta a intrat în vigoare abia în 1997. Acesta a fost al doilea acord de acest tip semnat de R. Moldova, primul fiind semnat cu două luni mai devreme cu Statele Unite ale Americii (SUA).

Tot din anul 2007 a intrat în vigoare Convenția de Evitare a Dublei Impuneri dintre România și R. Moldova. (Dubla impunere internațională are loc atunci când unul și același obiect impozabil este supus impozitării în două sau mai multe state, pentru una și aceeași perioadă de timp.)

Cu ocazia vizitei Președintelui interimar Mihai Ghimpu la București, în 27 aprilie 2010 cei doi președinți au făcut o Declarație Comună (cunoscută drept „Declarația Ghimpu-Băsescu”) privind Instituirea unui Parteneriat Strategic între România și Republica Moldova pentru Integrare Europeană. Pentru punerea în practică a acestei declarații guvernele român și moldovean au promis că vor conveni asupra unui plan de acțiuni.

---

¹ Cristian Ghinea, Paul Ivan și Dragoș Dinu, “Cum am folosit fereastra de oportunitate, bilanțul unui an de la relansarea relațiilor România – Republica Moldova”, CRPE 2010.

Pe plan economic, se prevede „*Schimbul de experiență privind aplicarea standardelor și recomandărilor europene în domeniul economic, comercial și cel al finanțelor publice în procesul de consolidare a sectorului economic din Republica Moldova;*”

În proiectul de plan de acțiuni (document consultat de CRPE) este readusă în discuție Comisia Mixtă Economică și de Integrare Europeană, înființată potrivit Acordului între Guvernul României și Guvernul Republicii Moldova cu privire la cooperarea economică, industrială și tehnico-științifică, semnat la București, la 16 noiembrie 2005 și sunt stabilite activități viitoare în responsabilitatea acestei comisii ce este reorganizată pentru a răspunde cerințelor Planului de Acțiune.

În proiectul Planului de Acțiune sunt menționate *organizarea de forumuri economice și întreprinderi de afaceri cu participarea agenților economici din ambele state* dar inițiativa acestora este pusă în dreptul unor „instituții abilitate” precum, organizațiile profesionale, patronatele și camerele de comerț. Realitatea este că astfel de activități derulate de instituții extragovernamentale nu depind de voința (sau finanțarea) instituțiilor publice și ar fi putut fi derulate independent de acestea, ceea ce, în cei doi ani de dezgheț în relațiile româno-moldovene nu s-a întâmplat. Cu alte cuvinte, proiectul de Plan de Acțiuni consultat de CRPE prevede în partea economică chestiuni care se puteau face fără el, dar nu s-au făcut și alte chestiuni care nu se puteau face fără Plan, dar nu prea au impact economic concret.

Un punct important al relațiilor economice dintre cele două țări (și cu implicații și în afara sferei economice) este colaborarea pentru asigurarea și sporirea securității energetice. Aici se pune accent pe interconectarea sistemelor naționale de transport de gaze naturale și de energie electrică.

În acest scop se au în vedere proiecte de interconectare a sistemelor de conducte de transport a gazelor naturale și a liniilor electrice: (1) sistemul de transport a gazelor naturale Ungheni – Iași, (2) interconexiunile liniilor electrice (Fălciu-Gotești, Bălți-Suceava). De asemenea, se au în vedere **sporirea eficienței energetice** prin reducerea pierderilor în liniile electrice de interconexiune, între RM și România; **diversificarea surselor de asigurare a resurselor energetice** prin examinarea posibilității livrării energiei electrice din România în Republica Moldova și examinarea posibilităților implicării Republicii Moldova în proiectele, AGRE și NABUCCO; **alinierea la principiile piețelor interne de energie electrică și gaze naturale ale UE.**

De-a lungul timpului cele două state au identificat proiecte concrete pentru a fi realizate în special cu ajutorul financiar al României și în general cu fonduri europene și internaționale la care Republica Moldova are acces. Printre acestea menționăm proiecte de interconectare a infrastructurilor de transport rutier și feroviar; proiecte de integrare

În cadrul rețelelor de transport și telecomunicații din spațiul european. În domeniul transportului naval este menționată stimularea transporturilor pe râul Prut, în sensul stabilirii și asigurării condițiilor de navigabilitate a acestuia, iar în domeniul transportului aerian – intensificarea cooperării în domeniul managementului traficului aerian, inclusiv sprijinirea implementării de către Republica Moldova a legislației comunitare privind Cerul European Unic, pentru care R. Moldova a primit aprobarea începerii negocierilor din partea Comisiei Europene.

În alte domenii precum agricultura, viticultura, domeniul sanitar-veterinar și al siguranței alimentelor au fost identificate proiecte interguvernamentale prin care Republica Moldova poate fi ajutată să îndeplinească standardele europene necesare unui viitor **Acord de instituire a unei Zone de Liber Schimb Aprofundate și Cuprinzătoare (AZLSAC)** ce va fi parte a Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, preconizat a fi semnat undeva în jurul anului 2016².

O bună parte a proiectelor comune identificate ce urmează a fi realizate depind însă de promisiunea României de a acorda până în anul 2014 o asistență financiară nerambursabilă de 100 de milioane de Euro, promisiune ce mai are doar doi ani pentru a fi onorată la termenul asumat.

Proiectul Planului de Acțiuni conține o serie de activități concrete ce vor fi foarte utile relațiilor deja îmbunătățite dintre cele două state. Din păcate Guvernele acestora nu au găsit timpul și prilejul potrivit de a organiza anul acesta o ședință de comună în care să aprobe acest plan.

În plan practic contactele dintre oamenii de afaceri, cetățeni români și moldoveni, nu s-au bucurat prea mult de sprijinul celor două state, cel puțin nu în mod direct. Ambasada României în Republica Moldova a ținut neocupat pentru o bună parte din ultimii doi ani unul dintre cele două posturi destinate consilierilor economici. Totodată nu s-a acordat atenție suficientă (cel puțin nu la nivelul relațiilor politice și culturale) relațiilor economice, nefiind alocate suficiente resurse pentru a organiza evenimente destinate oamenilor de afaceri. Nici Ministerul Economiei, Comerțului și Mediului de Afaceri, prin Direcția sa Comercială și de Relații Internaționale, nu a reușit să facă mai mult: au lipsit forumurile economice și nu s-a reușit deschiderea unui centru de suport pentru promovarea/ facilitarea afacerilor. Activitatea Camerei de Comerț și Industrie România – Republica Moldova, inițiată în anul 1997 se oprește neclar undeva în anul 2005.

---

² Ciprian Ciucu (coord.), Viorel Chivrigă, Alexandra Toderiță, Ion Tornea, *Consecințele unei Zone de Liber Schimb Aprofundate și Cuprinzătoare asupra economiei Republicii Moldova*, Institutul European din România, București 2011, ISBN 978-606-8202-13-6

Conferințele/forumurile economice au fost în special organizate la inițiativa mediilor de afaceri din cele două țări (în special a mediului de afaceri din R. Moldova) instituțiile publice mărginindu-se doar să patroneze respectivele evenimente, fără să aibă implicări directe. Una dintre acestea a fost organizată în 2011 de o casă de avocatură din Chișinău care spera că va găsi investitori români pe care să-i poată face clienți.

III. Mediul de afaceri din Republica Moldova

Mediul de afaceri din Republica Moldova (RM) își menține tendința de îmbunătățire și în acest an. Conform raportului *Doing Business* (DB) al Băncii Mondiale țara a urcat 18 locuri în celebrul clasament pentru anul 2012, de la locul 99 la 81 dintr-un total de 183 țări evaluate.

Chiar dacă reprezintă o piață relativ mică pentru investitorii europeni, inclusiv pentru cei din România, RM prezintă o serie de avantaje specifice momentelor de *start up*.

Pornirea unei afaceri în R. Moldova

Costurile de înființare a unei companii în Republica Moldova sunt mici. Pentru înființarea unei societăți cu răspundere limitată (SRL) costurile sunt de aproximativ 350 de Euro (5400 MDL) iar pentru înființarea unei societăți pe acțiuni (SA) este nevoie de aproximativ 1250 de Euro (20.000 MDL). Legislația RM permite înființarea unei companii cu asociat unic cât și deschiderea de reprezentanțe pentru companiile cu persoană juridică străină. În general sunt necesare doar 2-4 zile pentru înregistrarea unei companii cu condiția ca aceasta să dețină o adresă judiciară (sediul social). Pentru administrarea afacerii se recomandă existența unui administrator moldovean ale cărui acte de identitate personale sunt mai ușor de procesat de administrația moldovenească.

În raportul *Doing Business* (DB), în ceea ce privește pornirea unei afaceri R. Moldova este clasată pe locul 88 pentru anul 2012, în urcare de la locul 96 clasată în anul curent.

Asistența juridică în materie civilă și penală

Actele care emană de la autoritățile competente sau de la alte instituții ale României, precum și actele sub semnătură privată, cărora acestea le dau dată certă și le atestă autenticitatea semnăturii, sunt valabile pe teritoriul Republicii Moldova **fără vreo altă legalizare**, aceste acte având aceeași forță probantă ca și actele locale.

Sistemul bancar și monetar este stabil și înregistrează tendințe de dezvoltare

Sistemul bancar moldovean s-a dezvoltat în ultimii ani și au intrat pe piața bancară inclusiv bănci cu capital european (ca extensie a investițiilor realizate în România, a se vedea cazul ERSTE BCR și Raiffeisen Bank). Acestea au venit pe piața bancară moldovenească cu servicii financiare specifice realizării de investiții. Cu toate acestea sectorul bancar este deținut în mare parte de investitori ruși și ucraineni ce nu au implementat întotdeauna proceduri și standarde de calitate specifice statelor europene.

Pentru anul 2012 indicatorul referitor la ușurința de a obține un credit al DB a făcut un salt impresionat de 56 de poziții de la poziția 96 la poziția 40.

Un raport³ publicat anul acesta de IDIS Viitorul, întreprinderile mici și mijlocii au acces cu greutate la credite bancare și printre cauzele acestei stări de fapt menționează dobânzile înalte practicate de către bănci și volatilitatea excesivă a acestora, având cauze precum:

- inflație mari și riscul înalt al ratei dobânzii;
- lipsa competiției reale și a investitorilor strategici din sectorul bancar;
- calitatea proastă a portofoliilor de credite, afectată de criza economică;
- instrumente limitate de gestionare a lichidităților mari existente în sistemul bancar și eficienței redusă de management a respectivelor lichidități;

Un episod îngrijorător: atacurile *raider*

Un episod îngrijorător care s-a terminat relativ bine pentru Republica Moldova a fost atacurile *raider* în care s-a încercat preluare frauduloasă a unor acțiuni cu proprietari proveniți în special din jurisdicții europene (Cehia și Olanda). Atacurile au fost îndreptate împotriva acționarilor unei companii de frunte în domeniul asigurărilor, Compania de Asigurări ASITO S.A. și a patru instituții bancare: Moldova-Agroindbank S.A., Universalbank S.A., Banca de Economii S.A. și Victoriabank S.A.

Atacurile au fost bine planificate și organizate de persoane cu interese în interiorul sistemului bancar (conform spuselor Premierului Vlad Filat) și s-au bazat pe complicitatea și lipsa de capacitate administrativă a sistemului judiciar. O serie de judecători, în baza unor contracte evident false, în cadrul unor procese secrete, fără notificări sau citații, fără prezența părților, bazându-se pe niște obligațiuni contrafăcute ale unor persoane fizice, pretins „garantate” de acționarii majoritari ai celor mai valoroși exponenți ai sectorului financiar-bancar, au decis transferul pachetelor semnificative de la acționarii legali la niște

³ Ion Tornea, *Finanțarea IMM-urilor în Republica Moldova*, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, Chișinău 2011

companii *offshore*. Sistemul a fost bine pus la punct, imediat executorii și registratorii înregistrând în mod secret tranzacțiile frauduloase.

Într-o primă etapă instituțiile cu atribuții de control și prevenire au acționat deficitar dar în cele din urmă, după intervenția directă a Guvernului și a Premierului și sub presiunea Reprezentanței Comisiei Europene și a Ambasadei SUA, atacurile au fost oprite chiar dacă se aflau într-o fază destul de târzie, aproape de succes.

O astfel de reușită ar fi avut un impact puternic negativ asupra Republicii Moldova, aceasta putând să-și piardă încrederea pe plan internațional, ceea ce ar fi dus la crize majore în sistemul bancar, retrageri de capital, pierderea investitorilor străini și alte crize sociale și economice ce ar fi decurs din acestea.

Existența unui regim fiscal preferențial

Sistemul fiscal din Republica Moldova este îmbietor pentru cei ce se gândesc să dezvolte afaceri aici. Impozitul pe profit este 0% (se preconizează ca acesta să fie de 12% începând cu anul 2012), iar TVA-ul este 20%. În general condițiile fiscale sunt mai avantajoase agenților economici, comparativ cu condițiile oferite de alte state din zonă. Veniturile realizate din dividende sunt impozitate cu 15%.

Dacă un cetățean român sau o societate comercială din România prestează anumite servicii în Republica Moldova (marketing, publicitate, consultanță, audit, chirii), din veniturile obținute partenerii lor moldoveni vor reține 15% din suma venitului calculat. Aceeași prevedere se aplică în cazul *royalty* și alte forme de redevențe în cazul contractelor de *franciza* sau licență. În afară de aceasta la importul serviciilor se aplică taxa pe valoare adăugată în mărime de 20% pe care partenerul din Republica Moldova o va achita adițional. Astfel cotele impozitului pe venit în Republica Moldova sunt mai mici decât cele aplicate în România sau alte țări din Europa Centrală și de Est, ceea ce reduce semnificativ costurile aferente activității economice.

Selecție dintr-un interviu realizat cu dr. Vitalie Arvinte, șef departament marketing, comunicare și comunitate BCR Chișinău S.A., Informatorul Moldovei, 6 Iunie 2010

Conform raportului DB nivelul taxelor se situează undeva pe la 31% din profit, Republica situându-se pe locul 83 în anul 2012, în scădere cu 4 poziții raportat la anul 2011.

Plata	Regula generală	România (21.02.95)	Rusia	Ucraina
Dividende	15%	10%	10%	5%/15%
Dobânzi	15%	10%	0%	10%
Royalty	15%	10%/15%	10%	10%

Tabel1. Evitarea dublei impuneri. Plăți din Moldova spre România, Rusia și Ucraina

Forță de muncă ieftină, precum și legislație relativ favorabilă

În ceea ce privește impozitarea muncii, R. Moldova, cu toate că practică o impozitare de tip progresiv oferă niște cote de impozitare avantajoase. Astfel, impozit pe venitul persoanei fizice este de la 7% (130 €/lună) până la 18% în cazul în care se depășește nivelul specificat. Deci cota maximă a impozitului pe venit aferent salariilor este de 18% din venitul impozabil. De asemenea, cetățenii moldoveni beneficiază și de o scutire personală de aproximativ 500 € pe an. În ceea ce privește contribuțiile ce trebuie suportate de angajatori pentru fondul social, acestea se ridică la 23% din salariul brut oferit angajatului. La acestea se mai adaugă și contribuții sociale individuale de 6% ce sunt reținute din salariu.

Conform datelor oficiale salariul mediu pe economie în anul 2010 a fost de 180 de Euro, iar conform prognozelor Ministerului Economiei în luna octombrie 2011 salariul mediu crescuse la 200 Euro, ceea ce face din R. Moldova țara cu cea mai ieftină forță de muncă din Europa.

Populația economic activă a constituit în anul 2010 circa 1,23 milioane persoane⁴ în timp ce rata de ocupare a populației în vârstă de muncă (16-56/61 ani) a înregistrat valoarea de 45,2%. Rata de ocupare mică ce apare în datele oficiale se explică parțial prin faptul că o bună parte din populația activă economic este plecată la muncă în străinătate și astfel nu este cuprinsă în statisticile oficiale.

Amplasarea țării la granița Uniunii Europene

Poziționarea geografică a Republicii Moldova precum și apartenența acesteia la spațiul Comunității Statelor Independente (CSI) o poate face atractivă pentru investitorii și agenții economici din Uniunea Europeană putând fi folosită de aceștia drept cap de pod pentru viitoare investiții și schimburi comerciale cu țările CSI. Faptul că cetățenii

⁴ Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, *Piața Forței de Muncă în RM 2011*, Chișinău 2011

moldoveni sunt vorbitori de limba rusă și cunosc bine realitățile economice și culturale ale spațiului ex-sovietic poate fi folosit în avantajul celor care doresc să facă afaceri în zonă.

Demararea procesului de negociere cu UE în vederea instituirii unei Zone de liber schimb

Republica Moldova intenționează să înceapă negocierile pentru încheierea unui acord privind instituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC) la începutul anului 2012.

Parte a Acordului general de Asociere cu UE (negocierile dintre Chișinău și Bruxelles au început în 2010 și sunt aproape finalizate în restul capitolelor, acordul privind instituirea ZLSAC presupune liberalizarea graduală (în decurs de până la 10 ani din momentul semnării) a comerțului cu bunuri și servicii, libera circulație a forței de muncă, reducerea taxelor vamale, barierele tehnice și netarifare, abolirea restricțiilor cantitative și armonizarea legislației Republicii Moldova la acquis-ul UE.

Spre deosebire de regimul comercial actual, bazat pe Preferințe Comerciale Autonome (PCA), care este un regim unilateral acordat de Uniunea Europeană pe un termen limitat, viitorul acord va fi încheiat pe o perioadă nelimitată. Este evident că viitorul regim comercial va oferi beneficii la export mai mari decât PCA și o mai mare previzibilitate pe termen lung pentru afaceri și investiții ceea ce va duce, per ansamblu, la o mai bună dezvoltare economică a Republicii Moldova. În mod practic, R. Moldova va fi integrată în piața comunitară unică prin acest acord.

Diferența dintre un acord de liber schimb clasic și unul cuprinzător și aprofundat se referă la transpunerea cuprinzătoare și aprofundată a acquis-ului comunitar al UE în legislația națională, ca o condiție de semnare a acordului. Astfel, se depășesc aspecte tradiționale (precum bariere tarifare sau netarifare) și se trece către aspecte ce țin de guvernanta economică internă. Teoretic, se pleacă de la premisa că o guvernanta economică bine reglementată duce la creștere economică, însă în plan practic o supra-reglementare de tip șablon, neadaptată, aplicată unor state nedezvoltate la nivelul UE poate inhiba creșterea economică.

Principalele avantaje pentru Republica Moldova pe care le poate aduce instituirea ZLSAC se pot concretiza în următoarele:

- accesul la o piață însemnată (piața comună a UE) pentru produsele moldovenești;
- atragerea unor noi investiții (prin creșterea încrederii unor noi investitori);
- optimizarea cadrului instituțional și legislativ;
- îmbunătățirea mediului de afaceri;
- creșterea competitivității reale a sectoarelor economice

Alți indicatori din raportul *Doing business* preconizați pentru anul 2012

După cum se observă și în tabelul de mai jos R. Moldova stă bine la capitolele în impunerea contractelor și înregistrarea proprietății și se clasează pe locuri cotașe la obținerea de autorizații de construcții și electricitate.

Tabel 2. Scoruri prognozate conform raportului *Doing business*

Clasamentul Doing Business 2012	Clasamentul Doing Business 2011	Schimbări în clasament
81	99	↑18

Subiectul clasamentului	Clasament 2012	Clasament 2011	Schimbări în clasament
Pornirea unei afaceri	88	96	↑8
Obținerea de autorizații de construcții	164	164	0
Obținerea de electricitate	160	162	↑2
Înregistrarea proprietății	18	19	↑1
Ușurința de a obține credit	40	96	↑56
Protecția investițiilor	111	108	↓-3
Nivelul de taxare	83	79	↓-4
Comerțul de frontieră	134	139	↑5
Impunerea contractelor	26	15	↓-11
Rezolvarea insolvenței	91	97	↑6

Probleme ale mediului de afaceri din Republica Moldova pentru investitorii din România

Unul dintre principalii factori care influențează mediul de afaceri și chiar economia Republicii Moldova în ansamblu este chiar dimensiunea mică a piețelor de desfacere. În acest context atragerea investițiilor se realizează dificil și piața internă se confruntă cu diferite imperfecțiuni. De exemplu, monopolurile sunt ușor de justificat atunci când există un singur agent economic interesat de o anumită piață. Ca parte a efortului de instituire a ZLSAC cu Uniunea Europeană, țara s-a angajat să adopte toate actele normative în domeniul concurenței pentru a o compatibiliza cu legislația europeană până în anul 2014.

În cadrul unei conferințe organizată cu scopul de a promova investițiile românești în R. Moldova, firma de avocatură Țurcan Cazac a punctat următoarele aspecte: deși limba oficială a R. Moldova este româna, este general acceptat că rusa este limba în care se desfășoară afacerile. Acesta poate fi un impediment pentru investitorii români interesați de R. Moldova. Chiar dacă o mare parte a oamenilor de afaceri de top din R. Moldova înțeleg româna, aceștia nu o vorbesc. Necunoașterea limbii ruse poate fi compensată cu o

bună cunoaștere și apreciere a culturii slave și angajarea unor buni vorbitori de rusă (limba maternă).

Chiar dacă pentru cetățenii Români este relativ ușor să circule în R. Moldova folosind transportul aerian, proasta infrastructură de transport îngreunează derularea și organizarea afacerilor care presupun transportul și circulația mărfurilor pe teritoriul Republicii. Rețeaua publică de drumuri din Republica Moldova este de 12 719 km, dintre care 87% cu suprafață pavată. Din acest total 3 669 km formează drumurile naționale, iar 6 834 km sunt drumuri locale și calitatea lor nu corespunde standardelor internaționale⁵, ceea ce crește costurile afacerilor care presupun deplasare și transport. Drumurile publice reprezintă principala cale de transport intern și leagă orașele mari ale Moldovei. Țara nu deține autostrăzi iar drumurile publice se află într-o stare generală proastă: aproximativ 30% din rețeaua rutieră publică se află într-o stare tehnică critică, alimentarea se face cu dificultate iar indicatoarele rutiere lipsesc sau nu sunt întreținute. Din păcate pentru R. Moldova nici infrastructura rutieră a țărilor cu care se învecinează nu este de natură să scadă costurile de transport la export.

Transportul feroviar este în general ineficient și folosirea acestuia presupune costuri suplimentare în principal din două motive: (1) diferența de ecartament (rețeaua feroviară a Republicii a fost dezvoltată în timpul apartenenței la Uniunea Sovietică, prin urmarea acestora respectă standardul rusesc) și (2) viteza mică de circulație.

Alte probleme asociate mediului de afaceri sunt ineficiența sistemului judecătoresc (ce poate conduce la impunerea cu dificultate a contractelor și la nerecuperarea investițiilor), eficiența redusă a sistemului bancar (dar cu un bun potențial de creștere, în acest sector fiind așteptate investiții), comunicarea ineficientă a instituțiilor publice și a sectorului bancar cu sectorul IMM .

IV. Investiții

Investițiile străine în Republica Moldova

În anul 2010, fluxul net al investițiilor străine directe în economia R. Moldova a constituit 198,9 mil. dolari SUA, depășind astfel nivelul anului 2009 de 1,6 ori. Acest volum de investiții este mic în comparație cu anul 2008 (712,8 mil. dolari SUA) și cu anii anteriori. Motivele sunt atât externe cât și interne. Pe de o parte o economie mică și în general deschisă cum este economia Moldovei nu putea scăpa neatinsă de perturbațiile financiare de la nivel global iar pe de altă parte instabilitatea politică inerentă răsturnării

⁵ [http://ro.wikipedia.org/wiki/Transportul %C3%AEn Republica Moldova](http://ro.wikipedia.org/wiki/Transportul_%C3%AEn_Republica_Moldova)

comuniștilor de la putere i-a făcut pe investitori mai prudenți în anul 2009, când fluxul net al investițiilor a fost de doar 127,8 mil. dolari SUA.

Cu toate acestea în anii de recesiune economică globală, în 2008-2010, Republica a înregistrat creștere economică de +6,5 (în 2009) și +6,9 (în 2010), iar creșterea economică prognozată de Banca Europeană pentru Reconstrucții și Dezvoltare (BERD) este de 4,5. Creșterea aceasta care poate părea spectaculoasă prin comparație cu alte țări din zonă se datorează (1) dimensiunii mici a economiei moldovenești ce s-a prăbușit la începutul anilor nouăzeci, având astfel mult de recuperat, și (2) investițiilor din perioadă premergătoare recesiunii economice globale.

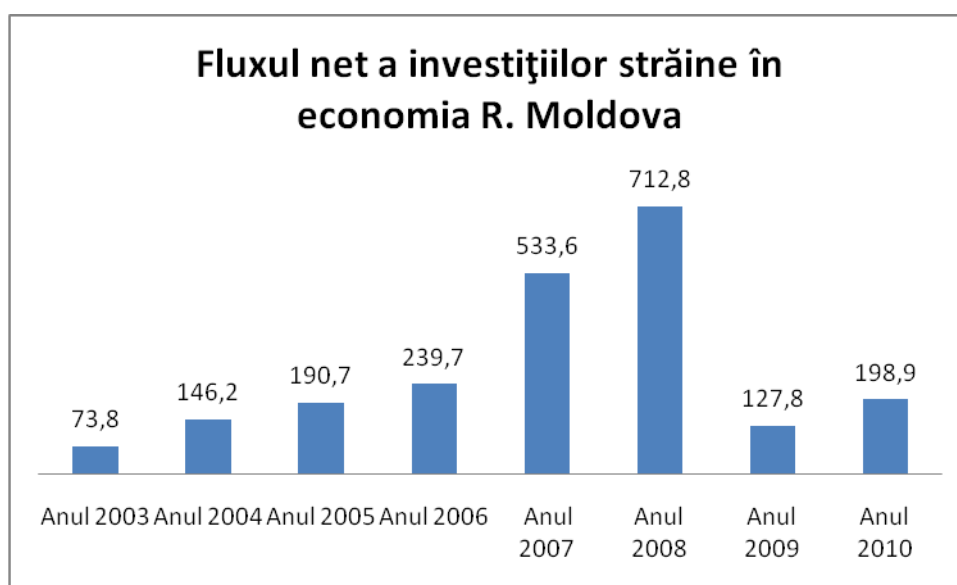

Fig. 1. Fluxul investițiilor străine, conform datelor oferite de Banca Națională a Moldovei

Stocul de investiții străine directe acumulat la sfârșitul anului 2010 a fost evaluat la 2837,5 mil. dolari SUA (majorându-se pe parcursul anului 2010 cu 7,1).

Consecințele crizei economice mondiale continuă să afecteze fluxul investițiilor străine directe în ramurile economiei Republicii Moldova. Astfel, ponderea investițiilor în sectoarele productive a scăzut în toate ramurile, cu excepția transporturilor și comunicațiilor. (Vezi tabelul de pe pagina următoare.)

T

Ramuri economice	2008	2009	2011
Industria prelucrătoare	19,1	18,0	15,9
Activități financiare	19,9	22,0	22,9
Comerț cu ridicată și cu amănuntul	23,2	19,0	20,3
Agricultură	1,0	1,0	0,9
Construcții	2,0	2,8	1,2
Hoteluri și restaurante	1,1	1,2	1,2
Transporturi și comunicații	6,1	8,9	6,1
Tranzacții imobiliare	14,7	17,5	20,9
Energie electrică, gaz și apă	12,0	8,0	8,1
Alte activități	0,9	1,6	2,5

Sursa: Ministerul Economiei și Comerțului

Se poate constata (conform tabelului de mai sus), că cel mai mare volum din investițiile străine directe atrase de Republica Moldova, este alocat în sectoare care nu produc bunuri sau servicii competitive pe piața externă. Este evident faptul, că investițiile străine directe au un rol modest în dezvoltarea competitivității țării.

Investițiile românești în Republica Moldova

Beneficiind de fereastra de oportunitate apărută după pierderea puterii de către comuniști, în 2010 România a depășit (pentru prima dată în ultimii 20 de ani de existență a statului moldovean) Rusia în topul celor mai mari investitori în Republica Moldova. Valoare procentuală a investițiilor acumulate din anul 1994 și până la nivelul anului 2010 este de 7,6.

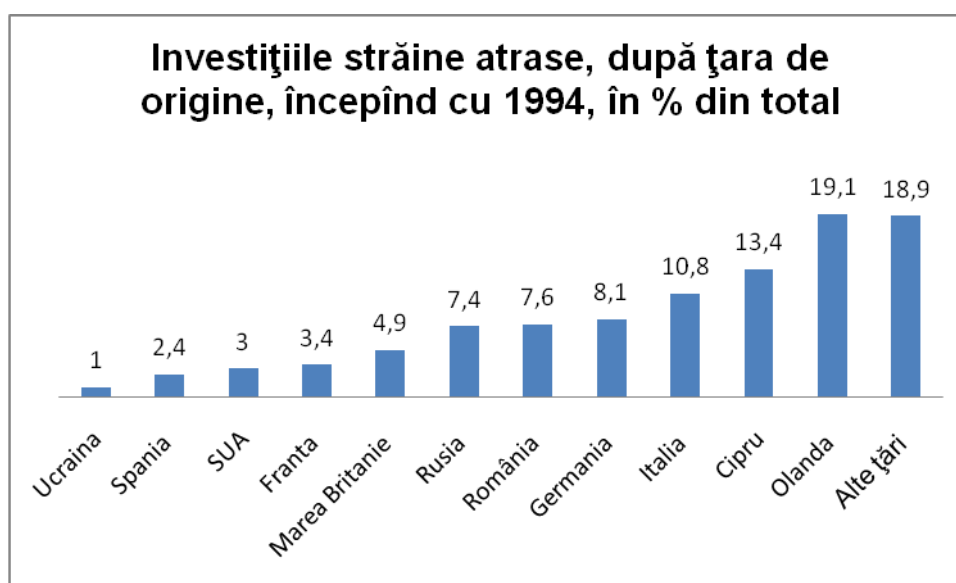

Fig. 2. Investiții străine atrase după țara de origine
Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova

Soldul investițiilor străine directe provenite din România constituia la sfârșitul anului trecut circa 215 milioane de dolari, în timp ce investițiile rusești au constituit mai puțin de 210 milioane de dolari.

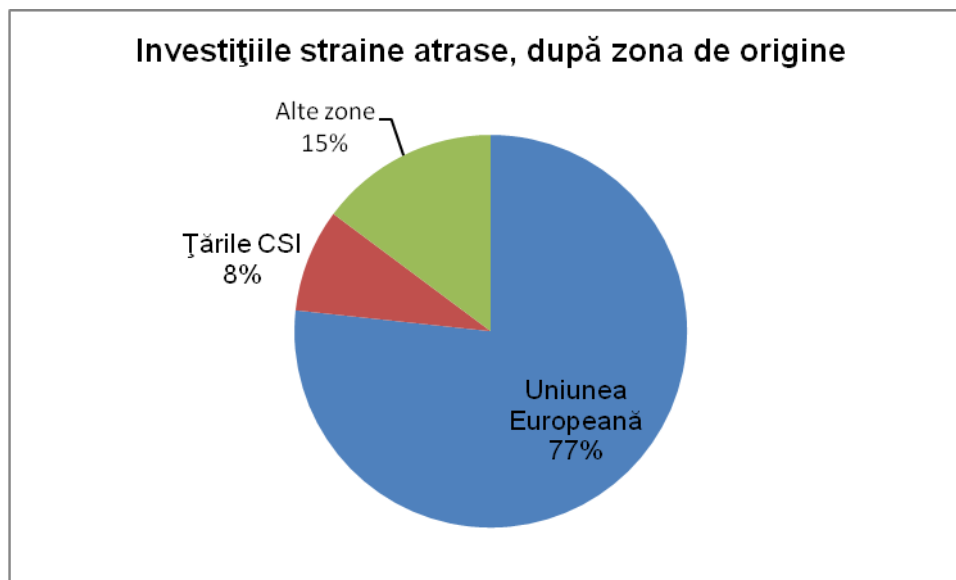

Fig. 3. Investiții străine atrase după zona de origine
Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova

Într-un studiu⁶ publicat de Ministerul Economiei și Comerțului din Republica Moldova la sfârșitul anului 2007 investitorii din România dețineau o cota de 3,7% din totalul investițiilor străine directe în Republica Moldova, la finele anului 2010 aceasta cota a ajuns la 7,6%. În ultimii trei ani România a urcat de pe locul zece pe locul cinci în topul celor mai mari investitori în economia moldovenească. În aceeași perioadă cota Rusiei a coborât de la 10% la 7,4%.

Ne-am uitat cu precădere la situația investițiilor ruse și românești datorită unei „concrențe” în ceea ce privește prezența celor două țări în Republica Moldova. Totuși, investițiile directe românești și rusești sunt în a doua parte a clasamentului de 10 locuri, pe pozițiile cinci și șase.

Dar cifrele oficiale nu spun întreaga poveste a investițiilor străine în Republica Moldova. Se observă pe primele locuri prezența investițiilor cipriote și olandeze, dar este foarte probabil ca aceste investiții să aibă la bază capital rusesc relocat în aceste țări care oferă condiții fiscale relaxate (așa numite paradisuri fiscale). Este ușor de intuit că ciprioții și olandezii nu au interes investițional în Republica Moldova, iar dacă au, acesta nu se poate situa la dimensiunea investițiilor așa cum reies din datele de mai sus. Cum de obicei cea

⁶ Ministerul Economiei și Comerțului al Republicii Moldova, Analiza situației privind investițiile străine directe atrase în Republica Moldova în anul 2010, Chișinău, 2011

mai simplă explicație este și cea mai probabilă, o bună parte din investițiile olandeze și cipriote sunt realizate de către ruși, ucraineni sau chiar cetățeni moldoveni. Este cazul cunoscutei companii rusești LUKOIL care în Moldova acționează din jurisdicție olandeză.

În același timp capitalul rus controlează mai multe (zeci) de întreprinderi din Transnistria dintre cele mai cunoscute sunt Uzina Metalurgică din Râbnița, Centrala Hidroelectrică de la Cuciurgan și Combinatul de Ciment din Rezina. Republica Moldova nu recunoaște privatizările realizate în Transnistria și în consecință nici investițiile realizate pe acest teritoriu al său necontrolat de guvernul de la Chișinău. În cazul soluționării politice a conflictului transnistrean este posibil ca una dintre clauzele ce vor fi impuse de către Rusia să fie recunoașterea acestor privatizări și investiții, dar acest aspect momentan poate doar fi speculat.

Chiar în R. Moldova din dreapta Nistrului, cele mai mari firme din diverse sectoare sunt controlate de capital rusesc. MoldGaz, compania de distribuție a gazelor are acționar majoritar Gazprom (ceea ce creează probleme intenției României de a lega sistemul de gaze moldovenesc cu cel din România, menit tocmai a reduce dependența Moldovei față de Gazprom).

Dar, oficial, primul loc după volumul total al investițiilor directe, acumulate în Republica Moldova pe întreaga perioadă de desfășurare a procesului investițional (din 1994), îl ocupa Olanda cu o cota de 19,1% din total. Locul doi este ocupat de Cipru, căruia îi revin 13,4% din totalul investițiilor. Pe locul trei se clasează Italia cu 10,8%, pe locul patru Germania cu 8,1%, iar abia pe locul cinci România. Este demn de menționat că aproximativ o treime din investițiile directe din România au fost efectuate în sistemul bancar.

Principalele investiții românești în Republica Moldova

Principalele investiții românești sunt în domeniile comerț și servicii, în sectorul productiv fiind puține investiții. Multe dintre investițiile majore sunt venite mai degrabă pe filieră românească și acestea sunt făcute de investitori ce au venit inițial în România și care, datorită similitudinilor de limbă și culturale au decis să se extindă și în Republica Moldova.

Cele mai notorii investiții românești sau venite pe filieră română sunt Rompetrol (energie/servicii), Petrom (energie/servicii), BCR – Erste Bank (sistem bancar / servicii), Raiffeisen Leasing (sistem bancar / servicii), Banca Transilvania (sistem bancar / servicii), Pro TV (media), Realitatea TV (Media), Adevărul Holding (media), UTI (sisteme de securitate), DRA Draexlmaier Automotive (sisteme electrice / producție), Metro Cash and Carry Moldova (retail / servicii), ROMSTAL TRADE (instalații sanitare), Orange Moldova

(comunicații/servicii), European Drinks (ind. alimentară), Sika România (construcții), Romsym Data (IT), Arabesque (retail/servicii) și altele.

În ultimul timp se remarcă creșterea interesului investitorilor români sau al acelor veniți în regiune pe filieră română în a fi din ce în ce mai prezenți pe piața românească.

Procesul de privatizare din Republica Moldova

Oamenii de afaceri din Romania au pierdut primul val de privatizare care a avut loc în anii 90 și începutul anilor 2000. Acest fapt s-a datorat atât unor factori

- a) obiectivi (mediul de afaceri din Romania din anii 90 avea propriile probleme structurale, România nu-și finalizase propriul proces de privatizare, nu exista experiență în preluări/achiziții de companii pe plan internațional și nu exista nici capital sau know-how suficient pentru astfel de operațiuni) și
- b) subiectivi (economia Republicii Moldova - precum și rețelele de putere erau puternic ancorate de Rusia și de fostele state sovietice).

Acest prim val a fost destul de consistent, reușindu-se privatizarea celor mai valoroase active economice, și nu întotdeauna în interesul Statului Moldovean, existând și „delapidări și fraude masive care au adus prejudicii statului și consumatorilor” după cum se arată într-un raport parlamentar din anul 2000 citat de centrul de Investigații Jurnalistice din Republica Moldova. Putem spune că reprezentanții vechii și noii nomenclaturi comuniste s-au manifestat în primul val de privatizare ca participanți activi la aceasta. În concluzie, privatizarea s-a realizat în condiții inegale care influențează încă mediul economic actual.

Al doilea val de privatizare a început de curând

Procesele de privatizare influențează direct atragerea investițiilor străine. Un program de privatizare consistent poate genera fluxuri masive de investiții. Guvernul a anunțat începând cu anul 2011 demararea unui nou program de privatizare. Acest nou val de privatizări se va derula în contextul în care legislația țării a trecut deja printr-un proces de adoptare a aquis-ului european (în perspectiva viitorului acord de liber schimb) și are șanse să se deruleze cu mai multă transparență și cu rezultate mai bune pentru economia Republicii Moldova.

În acest moment există un număr mare de întreprinderi de stat care funcționează în pierdere. Privatizarea acestora și vinderea investitorilor străini poate ajuta și mai mult economia aflată în creștere a Republicii Moldova. Dar de acest lucru va depinde în mod esențial ca licitațiile de privatizare a activelor statului să fie organizate pe principiile legalității, competitivității, accesibilității și transparenței maxime pentru toți potențialii investitori indiferent de proveniența acestora. Printre cele mai importante obiective rămase de privatizat sunt Banca de Economii, societatea de comunicații Moldtelecom (compania deține o cotă de circa 97% din piața telefoniei fixe din țară), societatea Tutun CTC, compania aeriană Air Moldova, societatea Alfa. De asemenea, se vorbește și de privatizarea unor obiective aeroportuare și energetice (rețele de distribuție) și cinematografe.

Cu toate acestea, volumul privatizărilor programate pentru anul 2011 nu a fost extrem de ridicat, cu o valoare anunțată de un miliard de lei moldovenești, adică până la 7 milioane de euro.

„Pieței din Moldova îi lipsește masa critică, e prea mică pentru ca să te duci acolo doar pentru o afacere, dar dacă combini o afacere din România cu una ridicată în Moldova, merită, devii jucător regional”,

Florin Pogonaru, președintele Asociației Oamenilor de Afaceri din România (AOAR).

Prioritățile investiționale ale R. Moldova

Creșterea economică a Republicii Moldova este bazată pe consum alimentat de remitențele trimise în țară de cetățenii moldoveni plecați la muncă în străinătate. Pentru a asigura durabilitatea creșterii economice Republica Moldova trebuie să treacă la un model economic bazat pe investiții în producție (și dacă este posibil în inovații) pentru a asigura exportul necesar reducerii balanței comerciale negative.

Trecerea la noua paradigmă economică nu se poate realiza fără investiții. Ministrul Economiei de la Chișinău a prezentat prioritățile investiționale în 2011 și 2012. Acestea vizează în principal utilitățile publice, infrastructura energetică, infrastructura de transport, infrastructura aviatică și sectorul agricol. Sectorul agroalimentar (care generează circa jumătate din oferta la export a Moldovei) are un bun potențial investițional, în condițiile creșterii globale a prețurilor la produsele alimentare. Un alt sector cu potențial de dezvoltare în Republica Moldova este cel al manufacturilor pentru industria auto, în ultimii doi ani deja două mari companii mutându-și producția la Bălți și Ungheni din țări cu forță de muncă mai scumpă.

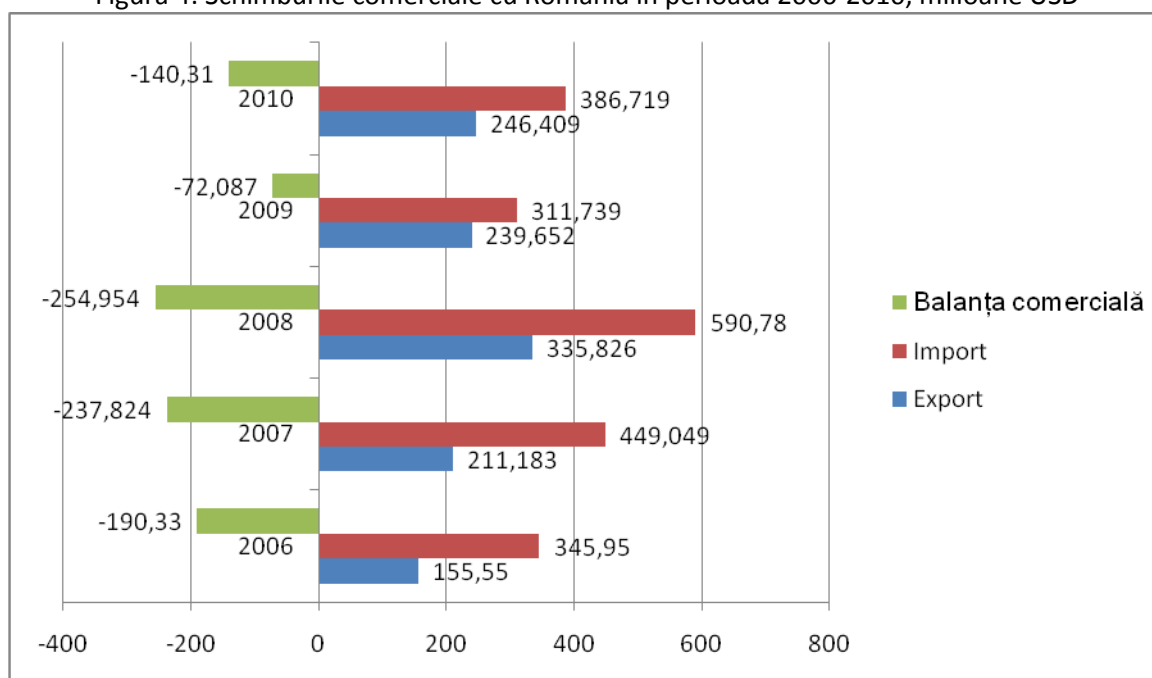
V. Schimburi comerciale

Tradițional, România se situează pe primul loc între partenerii comerciali din țările Uniunii Europene ai Republicii Moldova. Din anul 2008 România este principalul partener comercial al Republicii Moldova, depășind schimburile pe care această țară le are cu Rusia.

Schimburile comerciale cu România⁷ în anul 2010 au înregistrat 633,1 milioane USD. În 2010, exporturile către România au atins nivelul de 246,4 milioane USD, ceea ce reprezintă o pondere de 15,99% din totalul exporturilor moldovenești. În același timp, importurile din România au fost de 386,7 milioane \$, ceea ce reprezintă o pondere de 10,03% din valoarea totală a importurilor Republicii Moldova.

În ultimul deceniu se constată o creștere a valorii exporturilor Republicii Moldova în România. Astfel în perioada 2006-2007, precum și în perioada 2007-2008, exporturile au crescut cu aproximativ 27% și respectiv 37%. Până în anul 2008, valoarea negativă a balanței comerciale a Republicii Moldova cu România era în creștere. Începând cu anul 2009, valoarea negativă a balanței comerciale s-a redus până la -72,087 milioane \$, pentru ca mai apoi să se reînscrisse pe un trend ascendent. În anul 2010, soldul balanței comerciale s-a diminuat până la -140,31 milioane USD (figura 4).

Figura 4: Schimburile comerciale cu România în perioada 2006-2010, milioane USD

Reprezentare realizată de Viorel Chivrigă, Institutul European din România 2011

⁷ Ciprian Ciucu (coord.), Viorel Chivrigă, Alexandra Toderiță, Ion Tornea, *Consecințele unei Zone de Liber Schimb Aprofundate și Cuprinzătoare asupra economiei Republicii Moldova*, Institutul European din România, București 2011, ISBN 978-606-8202-13-6

Republica Moldova exportă în România în principal băuturi alcoolice, băuturi nealcoolice și diferite produse de oțet, categoria de produse – sare, sulf, var și ciment, obiectele din piele, articole de curelărie sau șelărie, sacoșe, articole de voiaj; îmbrăcăminte și accesorii de îmbrăcăminte tricotate sau croșetate; hârtie și carton.

La rândul ei România exportă în Republica Moldova, (deși pare neplauzibil) băuturile alcoolice, băuturi fără alcool și produse de oțet. Acestea au atins nivelul de 14,4 milioane \$ în anul 2008. La fel, o cotă mare în exporturile Românești revine combustibililor minerali, uleiurilor minerale și produselor rezultate din distilarea acestora.

Totuși, cu toate că ele reprezintă un procent semnificativ din totalul importurilor, se observă că variația importurilor acestui tip de produse este în scădere. O cotă extrem de importantă o au produsele farmaceutice. Variația acestora a crescut semnificativ de la -9% în 2006 la 39% în 2007. Alte categorii de produse des importate de Republica Moldova sunt: materialele plastice și articolele din acestea; lemn, cărbune de lemn și articole din lemn (tabelul 3).

Tabelul 3: Importurile din România după grupe de mărfuri, anii 2005-2009

Grupe de mărfuri	2005		2006		2007		2008		2009	
	Mii \$	%	Mii \$	%	Mii \$	%	Mii \$	%	Mii \$	%
IMPORT - total	257330	100%	345952	100%	449049	100%	590780	100%	311739	100%
Lemn, cărbune de lemn și articole din lemn	4126,5	1,6%	7176,8	2%	8090,9	1,8%	8774,8	1,5%	7003,8	2,2%
Materialele plastice și articolele din acestea	22349	8,6%	25775	7,4%	29080	6,4%	30133	5,1%	14315	17,1%
Produsele farmaceutice	2639,8	1,02%	2877	0,8%	4012,7	0,8%	4657,2	0,7%	3993	1,2
Combustibilii minerali, uleiuri minerale și produse rezultate din distilare	121372	47,16%	171386	49,5%	213265	47,5%	305131	51,6%	160296	51,4 %
Băuturi alcoolice, fără alcool și oțeturi	9849,4	3,82%	9932,1	2,8%	10833	2,4%	14448	2,4%	9356,3	3%

VI. Concluzii și recomandări

Deși înregistrează un trend ascendent relațiile economice dintre România și Republica Moldova nu se ridică la înălțimea potențialului pe care acestea îl au nici în zona investițiilor directe și nici la nivelul schimburilor comerciale. Prin comparație cu relațiile politice și culturale, relațiile economice avansează timid. Cele două state, prin instituțiile și autoritățile lor cu competențe sau cu rol de reprezentare nu au făcut suficient pentru sprijinirea/facilitarea contactelor între mediile de afaceri.

Investițiile românești în Republica Moldova s-au dezvoltat în ultimii doi ani în comparație cu nivelul înregistrat în timpul guvernării Partidului Comuniștilor. Cu toate acestea, investițiile existente nu țintesc sectorul productiv ci mai degrabă sectorul serviciilor. Pentru a asigura durabilitatea relațiilor comerciale și pentru a ajuta la echilibrarea balanței comerciale a Republicii Moldova, se simte nevoia în investiții în sectorul producției de bunuri.

Starea mediului de afaceri, privatizările programate, parcursul european dovedit de adoptarea aquis-ului european, afinitățile culturale și de limbă, proximitatea geografică, etc. oferă investitorilor români (atât publici cât și privați) suficiente motive pentru a-și orienta atenția către Republica Moldova. Cu toate acestea există o ușoară neîncredere în rândul oamenilor de afaceri români cu privire la integritatea în afaceri și la capacitatea instituțiilor Republicii Moldova de a le proteja interesele.

Recomandări pentru autoritățile române (Ministerul Afacerilor Externe și Ministerul Economiei și Comerțului)

1. Înființarea unui centru internațional de afaceri la Chișinău. Un astfel de centru nu presupune costuri sporite (există spațiu în fosta clădire a ambasadei Române la Chișinău) în comparație cu beneficiile pe care le poate aduce. Rolul unui astfel de centru este de a oferi informații specifice înființării/preluării de companii, asupra mediului legislativ și asupra mediului de afaceri și oportunităților investiționale în general.
2. Suplimentarea bugetului Ambasadei Române în Republica Moldova și a consulatelor în vederea creșterii capacității acestora de a susține evenimente anuale destinate oamenilor de afaceri din cele două țări.
3. Suplimentarea numărului de consilieri economici și orientarea atribuțiilor acestora către derularea de activități de sprijin pentru oamenii de afaceri. Avantajul competitiv oferit de limba comună poate fi folosit în dezvoltarea relațiilor comerciale și de afaceri.

Recomandări pentru autoritățile Republicii Moldova

1. Derularea unei campanii de consolidare a imaginii Republicii Moldova ca destinație pentru investitorii români, prin promovarea avantajelor competitive pe care aceștia le pot avea în Republica Moldova și totodată punând accent pe evoluțiile înregistrate de această țară.
2. Promovarea permanentă a unui mediu de afaceri deschis, transparent și atractiv, caracterizat de predictibilitate și de un cadru normativ clar, stabil și coerent, susținut de un cadru instituțional adecvat, în concordanță cu practica statelor membre ale Uniunii Europene.
3. Creșterea transparenței actului decizional, al politicilor publice prin stimularea și promovarea comportamentului responsabil și integrității în afaceri.

Acest raport apare în cadrul proiectului „Monitorizarea Parteneriatului pentru Integritate Europeană România – Republica Moldova” derulat de Centrul Român de Politici Europene (CRPE) și finanțat de Fundația Soros în cadrul Inițiativei de Politică Externă.

Conținutul acestui raport nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Fundației Soros.

Opiniile exprimate nu implică automat poziția tuturor experților afiliați CRPE sau a altor instituții și organizații partenere CRPE.

Credit foto copertă: Ciprian Ciucu

© CRPE octombrie 2010

Centrul Român de Politici Europene

Știrbei Vodă nr. 29, Etaj 2, Ap. 4

București - 2

office@crpe.ro

Tel. +4 0371.083.577

Fax. +4 0372.875.089

Pentru mai multe detalii despre CRPE vizitați pagina www.crpe.ro